

Postmodernizmin şahikası: Beyana dayalı cinsiyet ideolojisi

Özdeniz Pektaş

Ne ki, sanıyorum, düşünmeyi pek beceremiyordu. Düşünmek farklılığı unutmak, genelleyebilmek, soyutlama yapabilmek demektir. Funes'in arı kovarı dünyasında, sadece ayrıntılar, varlıklarını şiddetle dayatan ayrıntılar vardı.¹

Ireneo Funes'in muhakemesinde, öz, görünüş, ilinek ve türdeşlik gibi kategorilere yer yoktur. Her bir olay, hareket, nesne, canlı, varlık vs. soyutlamaya izin vermeyen, indirgenemez bir tekilliktir ve böylece aynı zamanda kendi kendisinin de kavramıdır. Bu ikisinin çakışması nedeniyle, çoğulluk içinden, benzerlik, ilişkisel ve bütünlük yerine, yine çoğulluk üretmeye yönelen Funes'in, düşüncelerini ifade etme biçimleri de -soyutlama kabiliyetini yitirdiği için- doğal olarak salt dilsel bir karakter taşır. Çünkü onu biriciklik (*mutlak* farklılık) atfettiği tekilliklere birtakım adlar atamaya iten, beyninin kıvrımlarını istila eden o detaylar nesnenin değil, doğrudan -nesnesiyle bağı hepten kopuk- düşüncenin kendisinden doğar. Belki no-

¹ Jorge Luis Borges, "Bellek Funes", *Ficciones: Hayaller ve Hikâyeler* içinde, çev. Tomris Uyar ve Fatih Özgüven, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s. 139-140.

minalizmin² bir çeşidi olarak muamele edebileceğimiz bu tutum, sayılar söz konusu olduğunda, örneğin, yedi bin on üçü, Maximo Perez yapar. Yedi bin on dördü ise demiryolu. Bu böyle devam eder; rakamlar gider, yerlerine Luis Melian Lafinur, Olimur, kükürt, yular, balina, gaz, kazan, Napolyon, Augustine de Vedia gelir:

Her kelimenin belli bir işareti vardı; bir çeşit imi; sona doğru iyice karmaşıklaşıyorlardı... Ona birbirleriyle tutarsız terimlerden oluşan bu kaptırıp koyvermenin, sayılar sisteminin tam tersi olduğunu açıklamaya çalıştım. Ona 365 demenin üç tane yüz, altı tane on, beş tane bir demek olduğunu, bunun *Zenci Timoteo* ya da *et örtüsü* “sayılar”ında bulunmayan bir analiz olduğunu söyledim. Funes beni anlamadı ya da anlamak istemedi.³

Gösterilenle rabitasını topyekûn kaybeden gösteren, bu durumda, şüphesiz ki, yüzer-gezer/akışkan bir hal alır. Mesela, herhangi bir sayı, bugün egzozla, yarın tirbuşonla, öbür gün de başka bir kelimeyle ifade edilebilir. Başka bir açıdan bakarsak, soyutlama tamamen devreden çıkarıldığı ve kavramın kendisini anlamsız kıla-
cak genişlik ve derinlikteki bir farklılık denizinde yüzüldüğü için, aslında bir yandan da her şey her şey olur. En azından bu potansiyeli haizdir, diyebiliriz. Öyleyse, burada, hem yorulmaksızın “kime göre, neye göre” diye soran, makul göreceliğin sınırlarını yıkıp geçen hem de zamanı/tarihi kesik kesik anlardan ibaret gören bir akıldan söz ediyoruz, demektir:

[Ireneo] sadece tür simgesi olan köpek’in, birbirine benzemez, çeşitli boy ve bosta bir sürü köpeği kapsadığını kavramakta zorlanıyordu; üç on dörtte (yandan) gördüğü köpeğin üçü çeyrek geçe (önden) gördüğü köpeklerle aynı adı taşıması fikri de onu rahatsız ediyordu. Aynadaki kendi yüzü, kendi elleri, onları her görüşünde onu şaşırtıyordu.⁴

Afaziyi anımsatan bu bilişsel bozukluğa, attan düşmesinin ardından yaşadığı

2 “Genel kavramların nesnel bir gerçekliği olmadığını ve dolayısıyla bilimsel araştırmaya konu olamayacaklarını; gerçekliğin yalnızca nesnel, bireysel somut varlıklardan meydana geldiğini, zihin, toplum, kişilik gibi genel kavramların bilimsel bir değeri olmadığını savunan nominalizm, empirizmin aşırı ya da radikal bir versiyonuna karşılık gelmektedir. Başka bir deyişle, cins-tür ayrımlarını gösteren tüm terimlerin, yalnızca isimler, yapay ve keyfi simgeler olup, onlara karşılık gelen şeylerin nesnel ve gerçek bir varoluştan yoksun olduğunu öne süren görüş olarak nominalizm, yalnızca tikellerin, ‘şu’ diye gösterdiğimiz bireysel varlıkların var olduklarını, soyutlamaların, tümellerin, İdeaların, özlerin dilimizin ve gerçekliği anlama tarzımızın yarattığı ürünlerden başka bir şey olmadıklarını, söz konusu genel kavramların bize gerçekliğin nasıl olduğunu hiçbir zaman bildiremeyeceğini belirtir” (Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2005, s. 1243).

3 J. L. Borges, a.g.e, s. 138.

4 J. L. Borges, a.g.e, s. 138-139.

kafa travması sonucu yakalanan Ireneo Funes, akciğerlerindeki kan pıhtılaşması nedeniyle, 1889 yılında vefat eder. Öykünün başkarakterinin sonradan pençesine düştüğü bu rahatsızlığı, dünyaya gözlerini açtığı günden beri adeta bir zihinsel doğum lekesi -“her şey söylemden ibarettir”- gibi bünyesinde taşıyan postmodernizm ise bir ayağı çukurda da olsa hayatına hâlâ devam ediyor.⁵ Ve kanaatimizce, bu lekenin günümüzde en görünür olduğu alan, kan kardeşi çağdaş sanat (“her şey sanat olabilir”) curcunasını bir kenara bırakırsak, beyana dayalı cinsiyet ideolojisi-dir. Gelin, ilk önce, bu ideolojinin o hayli hacimli bohçasını şöyle bir karıştıralım. Bir sonraki bölümde ele alacağımız Judith Butler’ın “söylem öncesi/dışı cinsiyet yoktur” önermesinin nerelere vardığını bazı *uç örnekleriyle* göstermeye çalışalım. Bunu yaparken, izninizle, yazının geneline de yayılan, biraz mizahi bir dil kullanacağız. Marx’ın da dediği gibi: “gülünç olanı” ancak “gülünç olarak ele aldığımızda ciddiye almış olurum”.⁶

“Cinsiyetçi” geldi hanım!

“Cinsiyetçi”, beyana dayalı cinsiyet ideolojisini benimseyenlerce, biyoloji temelli bir cinsiyet savunusu yapan, diğer deyişle, kadın ve erkek haricinde başka bir cinsiyet (*sex*) bulunmadığını müdafaa edenlere karşı sıklıkla yöneltilen bir suçlama. Biz ise, bu ifadeyi, söylem ürünü cinsiyetleri, envai çeşit giysi, iç çamaşır, nevresim takımı vb. sırtlarına vurup kapı kapı, mahalle mahalle dolaşan bohçacılar gibi pazarlayan kişi ve kurumlar için kullanıyoruz. Neler yok ki o katman katman

5 Aijaz Ahmad “her şey söylemden ibarettir” savının ortaya çıkışının tarihsel-düşünsel arka planını sarıh bir biçimde şöyle özetliyor: “Bir bütün olarak dünyayı tanıma ya da dünyayı değiştirme isteği bir yana, [dünyanın] rasyonel kavrayışa açık olduğunu savunmaya yönelik her girişim, ‘büyük anlatılar’ inşa etme ve ‘bilgiyi totalleştirme’ (totaliter?) aşağılık girişimi olarak bir tarafa atıl[dı]... Radikalizmin asıl işi, bizzat rasyonalizmin (sonradan adlandırıldığı şekliyle Aydınlanma projesinin) reddinden ibaret hale geldi... Bağ[lan]tılar ancak değişken ve çok kat[man]lı olabilirdi; istikrarlı bir özne konumundan söz etmek, ‘köken miti’ canavarının peşine düşmek demektir. Tarihsel öznelerin dağılması ve kırılmasıyla ilgili bu teorinin Amerikanvari sulandırılmış kimi biçimlerinde, inanılabilir bir hakikat bulma olasılığını varsayan ‘araştırma’ düşüncesinin yerine, doğası gereği sonuca götürücü olmayan ‘söyleşi’ düşüncesi geçiril[di]... Bu söyleşi olarak teorinin, önemli derecede güçlü bir düzenleyici etkisi de vardır. Akademik tarza uygun uzun bir aktarmalar, kaynakçalar vb. listesine sahip olunduğu sürece, bir savdaki ardışık tutumları doğrulamak için Marksistlerden ve anti-Marksistlerden, feministlerden ve anti-feministlerden, yapı-sökümcülerden, görüngü bilimcilerden ve akla gelen diğer teorisyenlerden serbestçe aktarmalar yapılabilir... Birisi, bu geç kapitalist piyasa ekonomisi modelini reddedip, bunun yerine bir söyleşiyi sona erdirmeye ya da teori siyasetinde katı bir partizanlığı savunmaya kalkışsa, Aydınlanma’dan kaynaklanan rasyonalizm, ampirisizm, historisizm ve diğer her türden kötülüğün –örneğin, tarihsel araçlar ve/ve ya bilen özneler düşüncesi- suçlusu olur.” (Aijaz Ahmad, *Teoride Sınıf, Ulus, Edebiyat*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995, s. 82-83).

6 Aktaran Duncan Large, “Karl Marx’ın Shandy’ci Mizahı: *Scorpion und Felix* ve Sonrası”, *Karl Marx, Scorpion ve Felix* içinde, çev. Selahattin Özpallabıyıklar, İstanbul: Tetes Kitap, 2024, s. 16.

bohçalarında! Düşsel (söylemsel) varlıkların suretleri baskılı yastık ve yorgan kılıfları, havlular, fanilalar, eşofmanlar ve dahası. Renk renk, çeşit çeşit; seç, beğen, al! Buyurun.

Ana başvuru kaynağımız, sanal ortamda pek çok benzeri bulunan *lgbtqia.wiki* adlı websitesi.⁷ **Confusigender** (karmaşık cinsiyet) ile başlayalım. Bu cinsiyet ilgili internet sayfasında şu şekilde tanımlanıyor:

Karmaşık cinsiyet, cinsiyetinin kişiye bütünüyle ya da bir kısmıyla karmaşık, bulanık ya da tuhaf görünmesidir. Karmaşık cinsiyete sahip biri, cinsiyetinin en azından bir ya da daha fazla kısmını bilebilir, ama hâlâ karmaşık kalmayı sürdüren bir taraf vardır. Karmaşık cinsiyetli bireyler, cinsiyetlerini bilmeseler bile yine de cinsiyet karmaşası yaşayabilirler.

Karmaşık cinsiyetli olduğunu beyan eden biri, bilgisi dâhilindeki diğer cinsiyetlere de sahip olabilir. Örneğin, eğer bir kişi kadınsa ve cinsiyetinin bir kısmı karmaşık ise, kendisini, cinsiyetinin bütününe kapsayacak şekilde, karmaşık kız (**confusi-girl**) olarak tanımlayabilir. Bir kişi, birden fazla cinsiyet kimliğine sahipse, karmaşık cinsiyeti, yine cinsiyetinin bütününe kapsayacak biçimde kullanabilir. Ya da, mesela, bir kişi, hem erkek hem kadınsa, ama cinsiyetinin bir kısmı da karmaşık/bulanık ise, hem kadın ve erkek hem de karmaşık cinsiyetli olduğunu söyleyebilir.

Ölüm tarihini bilmesek, rahatlıkla, rahmetli Ireneo Funes’in kaleminden çıktığını düşünebileceğimiz, biraz hızlı okunursa tekerleme kıvamına gelebilecek bu karmakarışık metin bir “açıklama” olma iddiası taşıyor, ama bu sınıflandırma çabası, bizce, bilimin rasyonel teamüllerinden/yöntemlerinden çok, mitolojiye yakın duruyor; uzun bir zamana yayılan evrimsel sürecin ürünü olanları değil, tanrının/tanrıların eli değmiş, doğaüstü bedenleri tarif ediyor gibi. Zeus aşkına, Sokrates! Sen daha iyi bilirsin, anlat; **gerçek** bir insan nasıl yalnızca beyanla aynı anda hem erkek hem kadın, yetmez, üstüne bir de karmaşık cinsiyetli olabilir? Cinsiyetin bir, iki, üç ya da daha fazla kısmı ne demektir? Bu yüzden, *Confusigender*’ın, bize, antik Yunan mitolojisindeki yarı keçi ya da yarı at yarı insan varlıkları, sırasıyla, Pan ve Kentaur’u hatırlattığını söylesek, abartmış olmayız diye düşünüyoruz. Ya da aklımıza Hesiodos’un şu Ekhidna/Ehidha tasvirini getirdiğini:

Kallirhoe yenilmez bir ejderha da yarattı,
Ne ölümlülere, ne de ölümsüzlere benzeyen.
Bir mağarada doğdu bu azgın yürekli Ekhidna.
Yarı bedeni bir genç kızdı onun,
Güzel yanakları vardı, gözleri fıldır fıldırdı,
Yarı bedeniye koskoca bir yilandı, korkunç,

⁷ https://lgbtqia.wiki/wiki/LGBTQIA%2B_Wiki.

Her yanı benek benek amansız bir yılan,
Yerin gizli deliklerinde kaybolan.⁸

Kedigillerin de mitolojide en az keçi, yılan ve at kadar, hatta belki de daha önemli diyebileceğimiz bir yeri vardır. Mesela, antik Mısır tanrıçalarından Bast (ya da Bastet) kedi, Mafdet ise çita başlı bir kadındır. **Confusigender** ile açılışını yaptığımız bohçamızı karıştırmaya devam ettiğimizde, üzerinde bu tanrıçaların desenlerinin bulunduğu, sevimli bir pijama takımına rastlıyoruz: **catgender** (kedi cinsiyet). Bakalım, bu cinsiyet nasıl tanımlanmış:

Kedi cinsiyet, bir kişinin, kediler ya da diğer kedigillerle güçlü bir bağ kurmasıdır. Kişi onlardan biri olduğunu beyan edebilir ya da yalnızca kendi kimliğini daha iyi anlayabilmek için onları kendi cinsiyetine dâhil edebilir... Kedi cinsiyet beyanında bulunan bir kişi, kendisini, “kedi erkek”, “kedi kız”, “miyav cinsiyet” ya da basitçe kedi cinsiyetli veya cinsiyet kimliğine bağlı olarak, başka cinsiyet kombinasyonlarıyla adlandırabilir.

Bu cinsiyete mensubiyetini bildiren insanlarla ilgili çeşitli haberlere sanal mecralar üzerinden erişmek mümkün. Bunların içinde bir tanesi var ki, kesinlikle değinmemiz gerekiyor. Postmodernizmin adeta bir bedene kavuşup doğrudan eyleme geçtiği bir kara mizah örneği. Hem de en alasından. ABD’de, bir anne, kedilik beyan etmiş oğlunu hastalanınca veterinerine götürüyor. Fakat veteriner, insan anatomisine sahip olduğu için, çocuğa teşhis koyamayacağını ve tedavi uygulayamayacağını, bunların yasal olarak da zaten mümkün olmadığını söylüyor. Anne de bunun üzerine bir tepki videosu çekiyor ve diyor ki: “bu ayrımcılıktır... bunun tartışmamız gereken önemli bir başlık olduğunu düşünüyorum çünkü aksi takdirde ilerleyemeyiz ve kedilik beyan eden insanlar da insan doktorlarına gitmeye devam etmek zorunda kalırlar”. Bu sözler karşısında, insan ne diyeceğini bilemiyor. Gerçi, Bristol Üniversitesi gibi, koskoca kurumların bile **catgender**’ı da içeren cinsiyet kılavuzları hazırladığını düşünürsek, belki de bu anneyi mazur görmeliyiz.⁹

Borges, Funes için, “üç on dörtte (yandan) gördüğü köpeğin üçü çeyrek geçe (önden) gördüğü köpekle aynı adı taşıması fikri de onu rahatsız ediyordu” diyordu. Yani, Funes’e göre, hareketin yalnızca köpeğin konumunu/görünüşünü değil, bizzatı kendisini ve onu nasıl çağıracağımızı da değiştirmesi gerekiyordu. Buradaki –tabiri caizse– anlık kavramsal akışkanlık ihtiyacı, beyana dayalı cinsiyet ideolojisi de kendisini gösterir. **Confusigender** ve **catgender**’ın ardından, şimdi de bu

8 Hesiodos, *Theogonia & İşler ve Günler*, çev. Azra Erhat ve Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, s. 14.

9 Charley Ross, “Bristol University launches gender pronoun guide with ‘catgender’ and ‘emojiself’ options”, *Independent*, 08.02.2022, <https://tinyurl.com/8kx3xm4n>.

ikisine göre çok daha gözde olan *genderfluid*'i (akışkan cinsiyet) inceleyelim:

Cinsiyet akışkanlığı, cinsiyet kimliği zaman içinde değişen kişiler için kullanılan bir ifadedir. Cinsiyeti akışkan kimseler, kendilerini, belli bir zamandaki verili herhangi bir cinsiyetle ya da cinsiyet kimlikleri kombinasyonlarıyla tanımlayabilirler. Bir kişinin cinsiyet kimliği farklı hızlarda, saatler, günler, haftalar, aylar ya da yıllar içinde değişebilir. Bazılarının cinsiyet kimliği düzenli, “takvime bağlı” şekilde değişebilirken, bazılarınınkinin değişimi düzensiz olabilir.

Bazı cinsiyeti akışkan bireyler bütün cinsiyet kimlikleri ya da geniş sayıdaki cinsiyet kimlikleri arasında geçiş yapabilirler. Diğerleri ise yalnızca iki cinsiyet kimliği arasında gidip gelebilirler.

Cinsiyet akışkanlığı, kendi başına bir cinsiyet kimliği olarak ya da cinsiyet kimliği değişen kişiler için bir şemsiye terim olarak kullanılabilir. Örneğin, bicinsiyet (*bi-gender*) bir birey bazen cinsiyetsiz (*agender*), bazen de insan cinsiyetlerine hepten yabancı (*xenic*) hissedebilir.

Cinsiyeti akışkan bireyler, çok cinsiyetli, *non-binary* ve/ya da transcinsel olduklarını beyan edebilirler. Cinsiyetlerinin sadece bir kısmının akışkan olduğunu düşünen cinsiyeti akışkan bireyler, kendilerini yarı akışkan (*demifluid*) olarak tanımlayabilirler. Cinsiyetlerinin yoğunluğunun değiştiğini ya da bazen cinsiyetsiz (*agender*) olduklarını hisseden bireyler kendilerini dalgalı cinsiyetli (*genderflux*) olarak ifade edebilirler.

Bu alıntının tamamını sabırla okuduysanız, muhtemelen beyniniz kısmen ya da tamamen uyuştu ve tam şu anda, kendinize gelebilmek için şakaklarınıza –belki biraz kolonyayla- masaj yapmaya başladınız. Artık (bizim uydurmamızla) bir *confusibrain genders*ınız (kafası karışık cinsiyet). Size tavsiyemiz, bu noktada derhal durmanızdır çünkü bir de yukarıda söylenenler üzerine düşünmeye kalkarsanız, en ufak bir şüpheniz olmasın, hayatınızın geri kalanını (yine bizim uydurmamızla) *nitwit gender* (kuş beyinli cinsiyet) olarak sürdürürsünüz!

Sizi daha fazla zorlamamak için, bu kısımda bu üç örnek ile yetiniyoruz. Ancak söz konusu internet sitesine girerseniz, göreceksiniz ki, tekilliklerin (cinsiyetlerin) sayısı en iyi ihtimalle yüzleri buluyor. Bunların her birinin başında da, tıkıldıkları hücrelerden çıkarıp etraflarına örülmüş mistik haleyi bir kenara atarak, sonucunda erkek ve kadına ulaşacağımız bir soyutlama yapmamızı engelleyen gardiyan “kavram”lar duruyor. Evet, soyutlamaya izin verilmiyor, ama ilgili tekillikleri, gönünüzce seçtiğiniz kriterlere göre, bu niteliklerini yitirmeksizin birleştirerek ya da yeni alt tekilliklere ayırarak “kavram” yelpazesini istediğiniz kadar esnetebilirsiniz ya da akışkanlaştırabilirsiniz.¹⁰ Söylemin (“ol” dedi, oldu) harikalar diyarında her

10 Nicolai Hartmann, Hegel’in diyalektiğinde kavram ile nesne arasındaki ilişkiyi şöyle tarif ediyor: “Eğer kavramanın nesnesi belirlilikleri içinde devinen bir nesne ise; kavramın hareketi, nesneye tutunmak istediği ölçüde, onun hareketliliğine dâhil olmak, o hareketliliği düşüncede kopyala-

şey olanaklıdır. Burada maddi temele dayanan düşünceye asla yer yoktur. Nominalizm ya da Türkçesiyle adcılık ise dörtnala at koşturur.¹¹ Hani merhum Funes'in üstünden düşüp kafa travması geçirdiği şu at vardı ya, ha, işte o. Aman, ne olur, siz sakın binmeyin!

Üstü kaval altı şişhane ve ayıplı mal satarak bizi kazıklamaya çalışan bohçacıyı kibar bir dille yanımızdan artık uzaklaştırıyoruz, ama son bir not olarak, bohçanın içinde yalnızca birtakım adların değil, -sanırsız ki- istisnasız her birine eşlik eden, sayıları yine yüzlere varan renk renk bayraklar olduğunu da ekleyelim. İnsan, ister istemez, hepsinin, kendi biricikliğini vurgulayan birer marşı da olmasını bekliyor, ama en azından şimdilik maalesef yok!

Bohçacıların piri: Judith Butler, nam-ı diğer dilbaz bacı

Judith Butler, *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Alt Üst Edilmesi*¹² adlı kitabını yazarken, işlerin, örneğin, *colagender*'a (kola cinsiyet) yani "cinsiyetlerinin, bireyleri kola gibi hissettirdiği ya da bireylere kola tadı verdiği" bir raddeye geleceğini muhtemelen tahmin etmiyordu. Ancak bir kere "söylemin dışı/öncesi yoktur" dediniz mi, kapıları ardına kadar aralamış olursunuz. Işığı gören hızla içeriye dalar; karmaşıklar, akışkanlar, kendini evcil hayvan ya da gazlı içecek zannedenler ve daha nicesi.

Yazıda *gender* kelimesi doğal olarak sık geçiyor. Bu sözcük, orijinal anlamıyla, *biyolojik* cinsiyete (*sex*) değil, kadın ve erkeklere yüklenen *toplumsal* cinsiyet rol-

mak zorundadır. Düşünme açısından bakıldığında, bu söylenen, düpedüz, kavramın hareketinin reel bir hareketin yansıması olduğu; diyalektik düşünmenin, reel diyalektiğin karşı eşi olduğu anlamına gelir" (Nicolai Hartmann, *Aristoteles ve Hegel: Diyalektik, Mantık, Ontoloji*, çev. Saygın Güneş, Ankara: Fol Kitap, 2021, s. 26). Beyana dayalı cinsiyet ideolojisinin –eğer varsa- diyalektiği ise aşkın bir karakter taşır. Yani nesnenin sabit kalması ve yeni bir tanım talep etmemesi nedeniyle, akışkanlık yalnızca kavramlar arasında bir hareketlilik olarak kalır.

11 "Bilimsel bilgi bir söylem türüdür" iddiası ve "gelin bütünlüğe karşı bir savaş başlatalım, gelin sunulmaya tanıklık edelim, farklılıkları etkin kılıp, adın onurunu kurtaralım" çağrısıyla postmodernizm savunusu yapan Lyotard'a göre, toplum, maddi ilişkilerin, örneğin, sınıfların değil, en az öncelikli mikro öznelerin bile, içinde bulundukları sosyal koşullardan bağımsız olarak, iletilen mesajlar üzerinde diğerleri kadar etki sahibi olabileceği yani hiyerarşisiz bir dil oyunu üzerine kuruludur. Postmodernizmin misyonu, bu algılanabilen fakat sunulamayan durumu açıklığa kavuşturmaktır. Buradaki çıplak idealizmi görmemek mümkün değil. Şöyle düşünün; Marx "her çağın hâkim fikirleri, o çağın hâkim sınıfının fikirleridir" yerine, "her çağın hâkim sınıfı, o çağın hâkim fikirlerinin sınıfıdır" diyor. Maddi çıkarılardan arı birtakım düşünceler değiş tokuş ediliyor, dilsel bir uzlaşma ortaya çıkıyor ve bu uzlaşma dağılıp oyun yeniden başlayana kadar söylem ürünü bir sınıf hâkimiyet kuruyor. Yani, Marksistlerin esas sorunu, bu dil oyununda "işçi sınıfı" adını verdikleri o "şey"i diğerlerine bir türlü "varmış gibi" kabul ettirememek. Ağızları pek laf yapmıyor demek ki! Bkz. J. F Lyotard, *Postmodern Durum*, çev. Ahmet Çiğdem, Ankara: Vadi Yayınları, 2000, s. 17, 43-44, 159.

12 Judith Butler, *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Alt Üst Edilmesi*, çev. Başak Ertür, İstanbul: Metis Yayınları, 2008.

lerine atıfta bulunuyor. Marksizmin amacı, çok kabaca söylersek, ataerkil kapitalist düzeni yıkararak biyolojik cinsiyetleri (elbette cinsel yönelimlerle birlikte) toplumsal cinsiyetin cenderesinden özgürleştirmektir. Yani bunlar tanımları ve siyasetin konusu olmaları bakımından farklı ama ilişkili olgulardır. Beyana dayalı cinsiyet ideolojisi, işte bu ilişkiselliği ve farklılığı, önce *sex*'i *gender* içinde eriterek, sonra da *gender*'ı (ve böylece *sex*'i de) salt söylemsel bir pratiğe indirgeyerek ortadan kaldırır. Judith Butler da bohçacıların piri makamına tam bu anda oturur:

Eğer toplumsal cinsiyet, cinsiyetli bedenin üstlendiği kültürel anlamlar bütünüyse, toplumsal cinsiyetin herhangi bir cinsiyetten tek bir şekilde kaynaklandığı söylenemez. Cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımını mantıksal olarak en uç noktasına çekersek, cinsiyetli bedenler ile kültürel olarak inşa edilmiş toplumsal cinsiyetler arasında kökten bir süreksizlik olduğu önermesine varırız... Cinsiyetler morfoloji ve kuruluş itibarıyla sorunsuzca ikiliymiş gibi görünse bile... toplumsal cinsiyetin de ikiliyle sınırlı kalmasını varsaymamız için herhangi bir sebep yoktur.¹³

Dikkat edin; biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin birbirinden farklı iki ayrı şey olması, Judith Butler'a göre, doğrudan "kökten bir süreksizlik" ya da bizim deyişimizle ilişkisizlik anlamına geliyor. Buradan "toplumsal cinsiyetin de ikiliyle sınırlı kalmasını varsaymamız için herhangi bir sebep yoktur"a sıçramak için öyle çok bir enerji harcamaya gerek yoktur. Lakin bağlantı el çabukluğu marifetiyle koparılmış olsa da sorun hâlâ tam çözülmüş değil. Öyle ya; orada hâlâ kaya gibi duran biyolojik cinsiyetleri görmezden gelmek tek başına yetmez. Onları da "ikili sistem"ın dışına çıkararak yeni toplumsal cinsiyet tanımına uygun kıvama getirmek lazım. Bunun yolunu yapmak için en iyi yöntem, tabii ki, okuyucunun, tek kaşını kaldırıp uzun bir "hım" çekeceği havalı retorik sorularla başlamaktır:

Zaten "cinsiyet" nedir ki? Doğal mıdır, anatomik midir, kromozomlarla mı alakalıdır, yoksa hormonal midir? Peki feminist eleştirmen, bu tür "olguları" bizim için saptadıkları iddia edilen bilimsel söylemleri nasıl değerlendirmeli? Cinsiyetin tarihi var mıdır? Her bir cinsiyetin farklı bir tarihi veya tarihleri mi vardır? Cinsiyetin ikiliğinin nasıl tesis edildiğini anlatan bir tarih, ikili seçeneklerin değişken bir inşa olduğunu teşhir edebilecek bir soykütük mevcut mu? Cinsiyete dair doğal görünen olgular, çeşitli bilimsel söylemler tarafından başka birtakım siyasi ve toplumsal çıkarlar uğruna söylemsel olarak mı üretilmişlerdir?¹⁴

Diğer sorulara aşağıda belli ölçülerde cevap vereceğimiz için, şimdilik sadece "[cinsiyet] doğal mıdır, anatomik midir, kromozomlarla mı alakalıdır, yoksa hormo-

13 J. Butler, a.g.e, s. 50-51.

14 J. Butler, a.g.e, s. 51-52.

nal midir?” sorusuna odaklanalım. Biyoloji ve genel olarak fen bilimleri hakkında ahkâm kesecek kadar malumatımız yok. Bu nedenle, burada sayılan unsurlar, cinsiyet tanımının yapılabilmesi bakımından tayin edici bir niteliğe sahip midir değil midir tartışmasına girmiyoruz. Fakat şu kadarını söyleyelim: bizim konuyla ilgili okumalarımızdan çıkardığımız sonuç, biyolojik cinsiyeti esas belirleyen, bunlar değil (ya da bunlardan ziyade), gametler yani üreme hücreleri olduğudur. Büyük gamet (yumurta) üretimi dişi, küçük gamet (sperm) üretimi ise erkek cinsiyeti ortaya çıkarıyor. Birkaç ender örnek dışarıda bırakılırsa, canlı âleminin eşeyli üreme yapan tüm üyelerinin cinsiyetleri bu iki gamet türü tarafından tayin ediliyor.¹⁵ Görebildiğimiz kadarıyla, Butler kitabında anatomi, kromozomlar ve hormonlar kadar, gametler konusunda da tatmin edici hiçbir tartışma yapmıyor; biyolojik cinsiyet ile bunlar arasındaki ilişkiye/eşleşmeye *istisna* teşkil eden bazı vakaları inceleyen çalışmalara referans vermekle yetiniyor. Yani “bunlar neden cinsiyeti belirlemez?” sorusuna, kaideyi yerinden edecek, etraflı, doyurucu ve maddi zemine dayalı bir cevap vermeye girişmiyor. Bu, kendi teorik çerçevesiyle son derece uyumlu bir tavır. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi, “dilbaz bacı”, cinsiyeti, biyolojiden tamamen koparıp kendi toplumsal cinsiyet çerçevesi içinde eriterek salt bir söyleme indirgemek istiyor. Kadın ve erkeği, aslında her biri istisna/mutlak farklı olan ya da en azından bu potansiyeli muhteva eden (akışkan) bedenlere atanmış –yukarıda adını andığımız nominalizm gibi- adlardan ibaret görüyor:

Cinsiyetin kendisi toplumsal cinsiyetli bir kategoriye eğer, toplumsal cinsiyeti cinsiyetin kültürel yorumu olarak tanımlamak anlamsız olur. Toplumsal cinsiyet, verili bir cinsiyetin üzerine kültürün anlam işlemesi olarak anlaşılmamalıdır yalnızca... ***Toplumsal cinsiyet aynı zamanda, cinsiyetleri tesis eden üretim mekanizmasının ta kendisini belirtmelidir. Neticede toplumsal cinsiyetin kültürle olan ilişkisi neyse cinsiyetin de doğayla ilişkisinin o olduğu söylenemez.*** Toplumsal cinsiyet bir yandan da, “cinsiyetli doğa”nın ya da “doğal bir cinsiyet”in üretilmesinde ve bunların “söylemsellik öncesi”, kültür öncesi bir şeymiş gibi, siyasi olarak tarafsızken kültürün gelip üzerinde etki ettiği bir yüzeymiş gibi tesis edilmesinde kullanılan söylemsel/kültürel araçtır... Cinsiyetin iç istikrarını ve ikili çerçevesini fiilen sağlama almanın yollarından biri, cinsiyetin ikiliğini söylemsellik öncesi bir alana atfetmekten geçer. ***Cinsiyetin bu şekilde söylemsellik öncesi bir şeymiş gibi üretilmesi, toplumsal cinsiyet olarak belirtilen kültürel inşa mekanizmasının bir etkisi olarak anlaşılmalıdır.***¹⁶

15 Okumalarımızdan biri için bkz. Wolfgang Goymann, Henrik Brumm ve Peter M. Kappeler, “Biological sex is binary, even though there is a rainbow of sex roles”, *Bioessays*, Cilt:45, Sayı:2, 2023. Makale çevrimiçi olarak şuradan incelenebilir: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/bies.202200173>.

16 J. Butler, a.g.e, s. 52-53 (vurgu sonradan).

Kanaatimizce, kitabın editörden yayın onayı alamaması için tek başına gayet yeterli olabilecek bu paragraf, bizi daha buraya aktarırken *confusibrain gender* (kafası karışık cinsiyet) durumuna zaten sokmuştu. Şimdi *nitwit gender*’a (kuş beyinli cinsiyet) doğru paldır küldür yuvarlanma riskini alarak burada söylenenler üzerine, tüketici olmayan bir şekilde düşünmeye çalışalım.

Butler, biyolojik cinsiyeti toplumsal cinsiyet içinde çözündürürken, doğa ile kültür ve toplum arasındaki öncelik/sonralık ilişkisini bir çırpıda ortadan kaldırıyor. Daha doğrusu, arabayı atın önüne koşuyor. “Söylemsellik öncesi” bir mekân ve zaman tanımadığı için, bunlardan ilkin, ikincilerin dilsel bir yaratımına dönüştürüyor. Diğer bir deyişle, toplumu ve kültürü tarihin en başına (ve doğanın da öncesine) yerleştiriyor. Böylece, insanın, doğanın dikte ettiği koşulların içinden geçerek ve bunların bir kısmını aşp bir kısmına tabi kalarak toplumu ve kültürü yarattığını reddeden bir tarihsizleştirme operasyonu yapıyor. Ki bu, bariz bir hakikati ters yüz etmekten başka hiçbir bir anlama gelmez. Doğa, önce insanın, sonra da sırasıyla toplumun ve kültürün var olabilmesinin en temel ön koşuludur. Bu niteliği itibarıyla de, dilsel veya değil, her türlü ediminden bağımsız bir nesnellığe sahiptir. Ayrıca toplumun ve kültürün kuruluşu da söylemsel değil, her şeyden önce, nesnesini yine doğada bulan emeğe dayalı maddi bir etkinliktir:

Karşısına ne şekilde çıkarsa çıksınlar, besin, ısı, giyim, konut biçimine bürünsünler, insan fiziksel olarak yalnızca doğanın bu ürünleriyle yaşar. İnsanın evrensellliği pratikte, bütün doğayı kendi *organik olmayan* bedeni kılan bu evrensellikte kendini gösterir; çünkü doğa (1) dolaysız bir yaşama aracıdır; ve (2) yaşama etkinliğinin gereci, nesnesi ve aracıdır. Doğa, insanın *organik olmayan* bedenidir –yani insan bedeninin kendisi olmayan doğa. İnsan doğayı kullanarak yaşar – bu demektir ki doğa onun *bedenidir* ve ölmek için insan doğayla sürekli bir ilişki olmalıdır. İnsanın fiziksel ve manevi hayatının doğaya bağlı olduğu, sadece doğanın kendine bağlı olduğu anlamına gelir, çünkü insan doğanın bir parçasıdır.¹⁷

17 Karl Marx, 1844 *El Yazmaları*, çev. Murat Belge, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 80 (vurgu sonradan). Burada, Lenin’in, sübjektif idealizme yani maddenin, onu algılayan öznenin bilincinden bağımsız, nesnel bir varlığı bulunmadığını, dolayısıyla da özünün asla bilinemeyeceğini öne süren felsefeye karşı yürüttüğü polemiği çok kısaca da olsa anmak yerinde olacaktır. Bu felsefenin önde gelen isimlerinden Berkeley’e göre, bize ona duyularımızla nüfuz etmeden önce, madde bir *non-entity* yani mevcut olmayandır: “eğer madde kelimesini kullanmak hoşunuza gidiyorsa, başkalarının yokluk kelimesini kullandıkları yerde onu kullanabilirsiniz”. Bu iddianın, “tabiat insandan önce var mıydı?” sorusunu beraberinde getireceği kuşkusuzdur. Lenin bu suali sorduktan sonra, öznel idealizmin bilimle nasıl çeliştiğini berrak bir şekilde şöyle ortaya koyuyor: “Tabiat ilimleri, yeryüzünün bir vakitler üzerinde ne insanın ne de herhangi bir canlı varlığının bulunmadığı ve bulunamayacağı bazı haller içinde mevcut olduğunu pozitif şekilde tasdik etmektedirler. Organik madde daha sonralara ait bir fenomen, pek uzun bir tekamül mahsulüdür. Binaenaleyh, o devirlerde ne hassasiyete sahip madde ne “ihlas [duyum/algı] kompleksleri”, ne de Avenarius’ün doktrinine göre çevreye ‘çözülmez bir şekilde’ bağlı herhangi bir ben vardı. Başlangıçta mevcut olan madde-

Cinsiyetler de, doğada vücut buldukları için, söylemden, toplumdan ve hatta insandan bile önce vardır. Bizimkilere benzer, gelişmiş bir dil, kültür ve topluma sahip olmayan insan öncesi/insansı atalarımızın kadın/dişi ve erkek olarak biyolojik cinsiyetlere ayrıldıkları, sanırız ki, açıktır. İnsanoğlunu bir tarafa bırakalım; söylemsel pratiklerin, hayvanlar ve bitkiler âlemine hiç uğramadığı, buralardaki cinsiyetlerin de doğanın yani bir dizi maddi sürecin çıktısı olduğu da tartışmasıdır. Denizatlarının erkek cinsinin doğurmasının ya da yine deniz canlısı Kobudailerin dışıdan erkeğe, Palyaço Balıklarının ise erkekten dışıya geçiş yapabilmesinin de beyanla/söylemle ya da **queerlik** ile bir ilgisi yoktur. Öyledir, değil mi? Hiç kimse bizden birtakım deliller sunmamızı beklemiyordur herhalde. Lütfen, beklemesinler çünkü üyesi olmamıza ramak kalan kuş beyinli cinsiyete bizimle birlikte başkalarının da sürüklendiğini görmek gerçekten acı verici olur.

İnsan öncesi/insansı atalarımız diyerek evrime göz kırpmış olduk. Az bir süreliğine de olsa burada duralım. Bize kalırsa, evrim teorisine cepheden hücum eden yaratılışçılar ile Butler ve taraftarları arasında çarpıcı bir benzerlik var; ortak paydaları da idealizm. Görünüşleri her ne kadar farklı ve hatta –yaratılışçıların da cinsiyeti iki ile sınırladıkları düşünülürse- birbirine büsbütün zıt olsa da, özleri itibariyle birdirler. Bunlardan ilki, söze dayalı nedenselliği, gökyüzünden yeryüzüne doğru kuruyor. İncil’e referansla söylersek, “başlangıçta söz vardı. Söz Tanrı’yla birlikteydi ve Söz Tanrı’ydı” diyor. Tanrının irade beyanı söz, tüm çeşitlilikleriyle varlık âlemini bir anda vücuda getirir ve bu âlemin canlı ve cansız üyeleri arasında –Butler’in ifadesiyle- “kökten bir süreksizlik” vardır:

[Yaratılışçılar] yaşamın asla evrimleşmediğini ve maddi doğal dünyanın dışından bir gücün (doğüstü bir tanrının) farklı bütün canlı türlerini ayrı ayrı ve tamamen bağımsız varlıklar olarak “hiçlikten” yarattığına inan[ırlar][...] “Eşyanın tabiatı” onları bağlamaz... bu da onlara, ne kadar mantıklı kanıtlar sunarsanız sunun asla ikna olmama ve evrimciler onlarla tartışmaktan sonunda vazgeçene dek tartışma koşullarını değiştirip durma konusunda sapkın bir özgürlük verir.¹⁸

Nedenselliği dilden maddeye doğru kuran, eşyanın tabiatıyla da kendisini asla bağlamayan ve dolayısıyla söylemin (“maddi doğal dünyanın dışından bir gücün”) eline, kuruculuk bakımından, tam bir salahiyyet, koyu bir “bilinemezlik”le¹⁹ hem-

dir; düşünce, şuur, hassasiyet ancak çok uzun bir tekamülün mahsulüdürler. İşte, tabiat ilimlerinin insiyakî bir tarzda kabul ettikleri materyalist bilgi teorisi budur” (V. İ. Lenin, *Materyalizm ve Ampiriyokritisizm: Cilt I*, çev. K. Sahir Sel, İstanbul: Sosyal Yayınları, 1968, s. 22, 98).

18 Ardea Skybreak, *Evrin Bilimi ve Yaratılış Efsanesi: Neyin Gerçek ve Neden Önemli Olduğunu Bilmek*, çev. Betül Çelik, İstanbul: Yordam Yayınları, 2009, s. 228, 238.

19 “Bilinemezlik”i açıklamak için, Voltaire’in, Kant’ın “kendinde şey” kavramını akla getiren şu düşüncelerine başvurabiliriz: “Tecrübe olmadan hiçbir kavrama sahip olamayacağımıza göre, mad-

hal sapkın bir özgürlük veren Butler da bir nevi “Söz Tanrı’dır” ve “cinsiyetleri iki ile sınırlayabilir ya da hiçlikten bir anda yüzlerce biricik cinsiyet yaratabilir” diyor aslında. Ki yukarıda beyana dayalı cinsiyet mitolojisinde ikincisinin tezahürlerini görmüştük. Ayrıca, yaratılışçılar nasıl evrim teorisini “teori” sözcüğünü günlük anlamıyla kullanarak yani onu bir tahmine ya da doğruluğu kanıtlanmamış bir düşünceye indirgeyerek güya çürütmeye çalışıyorlarsa²⁰, Judith Butler da biyolojik cinsiyeti yalnızca bir söylemden ibaretmiş sunarak birebir aynısını yapıyor.²¹ Bu nedenle, son kitabındaki “biyolojik cinsiyetin değişmez olduğu iddiası, biyolojik cinsiyet hakkında düşünmek için dinsel ve dilsel bir çerçeveye başvuruyor”²² ifadesi, biyolojik cinsiyet –ne tanrının ne söylemin- doğanın ürünü olduğundan, aslında tam da ve yalnızca kendi yaklaşımını tarif ediyor.

Bu çerçevede, Butler’ın da cinsiyet kimliği olarak tercih ettiği *non-binary*’nin metafiziğine de kısaca bir bakalım. “Erkek ve kadın olmayan” manasına gelen bu sözüm ona “kavram”, ilgili iki cinsiyetin dışında kaldığı iddia edilen kimliklere atıfta bulunuyor. Şimdi, eğer bir şey *yalnızca* iki ya da daha fazla başka şeyin yadsıması olarak ifade edilebiliyorsa, bunlar hariç, kâinattaki her şeyi kapsar. Ki, göndermede bulunduğunuz şey, söz konusu niteliğinden (sadece olumsuzlama üzerinden dile getirilebilmesinden) dolayı yani görüngüler dünyasındaki sayısız biçimden hiçbirleriyle örtüşmeyeceği için, yadsıma kaçınılmaz olarak tüm mevcudu kapsayacaktır. Bu durumda, o şey ya suretleri birbirinden farklı tüm maddelerin hepsinde ortak bir özdür ya da bunlardan büsbütün ayrı, ama onların maddi varoluşa gelmesinin sebebi metafizik bir varlıktır/kavramdır. Örneğin, İslam filozofu Farabi, bizim anlayabildiğimiz kadarıyla, ikincisine yakın duruyor ve kendi “felsefi tanrı”sını, madde

denin ne olduğunu anlamamız imkânsızdır. O tözün özelliklerine dokunuyoruz, onları görüyoruz. Fakat *altta duran* anlamına gelen *substance* kelimesi bile o altta duran şeyi asla bilemeyeceğimiz konusunda bizi yeterince ikaz ediyor. Görünüşe bakarak ne keşfedersek edelim, o altta duran şey hâlâ keşfedilmemiş olacak [...] Kolum niçin irademe itaat eder? Bu anlaşılmasız fenomene o kadar alışmışız ki, çok az insan buna dikkat eder. Bu kadar harcıâlem bir sonucun nedenini araştırmaya kalktığımızda, kendi irademiz ile uzvumuzun itaati arasında gerçek anlamda bir sonsuzluk olduğunu, yani aralarında hiçbir orantı, hiçbir mantık, hiçbir gözle görülür sebep olmadığını fark ederiz ve bu konuda ne sonsuza kadar düşünüp dursak da akla yatan en ufak bir sebep olasılığı bile tahayyül edemeyeceğimizi hissederiz” (Voltaire, *Cahil Filozof*, çev. Berna Günen, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, s. 8,9) (vurgular aslında).

20 A. Skybreak, a.g.e, s. 263.

21 Türk edebiyatının ilk işçi romanı kabul edilen Çulluk’ta (1928) şöyle bir açıklama dipnotu var: “Eskiden sokakta bulunan çocukların baba adı ‘Allah’ın kulu’ anlamına gelen ‘Abdullah’, ana adı da ‘Havva’ olarak kaydedilirdi” (Mahmut Yesari, Çulluk, çev. Mefharet Kandemir, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 45). Beyana dayalı cinsiyet ideolojisi ve genel olarak postmodernizm ise sokakta bulduklarını değil, ebeveynlerinden (mesela doğadan) zorla kaçırıp öksüz ve yetimmiş gibi gösterdiği çocukların anne adına da baba adına da söylem yazdırır.

22 Judith Butler, *Who’s Afraid of Gender?*, New York: Farrar, Straus ve Giroux, 2024, s. 103 (epub versiyonu).

âleminden tamamen ayırmak için, yadsıma üzerinden şöyle tarif ediyor:

O'nun herhangi bir biçimde bilkuvve varlığa sahip olması mümkün olmadığı gibi, herhangi bir biçimde var olması da mümkün değildir... O'nun sureti de yoktur; çünkü suret ancak maddede olabilir... Aynı şekilde O'nun varlığının yalnızca kendilerini gerçekleştirmek için var olacağı bir hedefi (gard) ve amacı (gâya) da yoktur. Çünkü eğer böyle olsaydı O, varlığının nedeni olan bu hedef ve amaç için olmuş olur ve dolayısıyla İlk Neden olmazdı.²³

Aristoteles'e nispetle ikinci öğretmen (muallim-i sâni) sıfatıyla anılan Farabi gibi büyük bir âlimi, "dilbaz bacı" Butler ile aynı kefeye koyduğumuz sakın düşünülmesin, ama **non-binary** de herhangi bir biçim ve surette var olmayan "O"yu akla getiren bir mahiyete sahiptir.²⁴ Maddi evrende eşi bulunmaz ve yalnızca dünyadaki gerçek varlıkların (erkek ve kadın) olumsuzlanması üzerinden tanımlanabilen metafizik bir tekilliktir.²⁵

Bir de **non-binary**'nin bu metafiziğinin dilin tümüne şamil edildiğini düşünün. Tek tek her bir varlığın adı var. Lakin iş ifade etmeye gelince sadece olumsuzlamaya başvuruyorsunuz. Bu durumda, iletişim alanı baştan aşağıya "olmayan" ve "o"ya boğulmuş bir mistisizmle kuşatılır. Neticede, aklî dengesini kısmen yitirmiş iki kişi arasında geçtiğini hayal edebileceğimiz şu kısa absürt diyaloga benzer:

- Dün çakmak ve cep telefonu olmayandan aldım.
- O aynı zamanda peçete de olmayan mıdır?
- Evet. Çikolata da olmayandır ayrıca.
- Anladım. Ne işe yaramıyor, peki?
- O ki pek çok işe yaramayandır.

"O" halde, tıpkı yaratılışçılık gibi, bir Butlercılıktan da söz edebiliriz. Bunlardan ikincisi, konu doğrudan kadın cinsiyeti olduğunda, birincisinin bile gerisine düş-

23 Farabi, *İdeal Devlet*, çev. Ahmet Arslan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2024, s. 4.

24 **Non-binary** gibi, yine yadsımaya dayanan, biyolojiyi sisli tepelerin ardına atmak için ortaya atılmış başka bir metafizik "kavram" da na-trans'tır: "Trans olmayan kişiler için kullanılan kelimedir. Önceleri bu kişileri ifade etmek için biyolojik-kadın, biyolojik-erkek gibi ifadeler kullanılıyordu. Ancak bu ifadeler cinsiyet kimliğini biyoloji odaklı tanımladıklarından, daha kapsayıcı ve biyolojik cinsiyeti merkeze almayan na-trans ifadesinin kullanımı tercih edilmektedir" ("Toplumsal Cinsiyet Nedir?", <https://cinselsiddetlemucadele.org/2019/06/20/toplumsal-cinsiyet-kavramlari-2/>).

25 **Non-binary**'nin tam karşısına **intersex**'i (doğrudan çevirirsek cinsiyetler arasılık) yani çift cinsiyetliliği koyabiliriz. İlk "kavram" kadın ve erkeği olumsuzlarken, ikincisi, maddi bir durumu, kadın ve erkeğin biyolojik niteliklerinin aynı anda taşınmasını ifade eder. İnsanlık tarihinin doğal bir parçası olan ve bugün dünya nüfusunun yaklaşık %1.7'sini meydana getirdiği tahmin edilen **intersex**-ler, tıpkı kadınlar, eşcinseller ve transseksüeller gibi, çeşitli ülkelerde hak mücadelesi vermektedir.

meyi başarıyor. Neden böyle düşündüğümüzü yine postmodernizm başlığı altına alabileceğimiz bir söylem pratiğine başvurarak açıklayalım. Belki haberdarsınızdır; yayıncıları, Agatha Christie, Roald Dahl ve Ian Fleming’in kitaplarında yer alan, çağdaş okuyucunun saldırgan ya da -günümüzün moda deyiimiyle- tetikleyici bulacağını düşündükleri, cinsiyetçi ve ırkçı ifadelerle yeni baskılarda yer vermeyecek.²⁶ Hiç belli olmaz; bir bakmışsınız, günün birinde, Yahudiler, komünistler ve düşmanlaştırdığı diğer gruplar güya incinmesin diye, Hitler’in *Kavgam* kitabının dilinin kibarlaştırılmasına/mutenalaştırılmasına kadar gitmiş bu kişiliksizleştirme, tarihsizleştirme ve daha da önemlisi sansürleyerek aklama girişimin bir türevini burada tartıştığımız sahada da görüyoruz. Kadın olduğunu beyan eden biyolojik erkek kişilere bu cinsiyet içinde yer açılabilmesi için, kadın yerine “rahimli birey”, “doğurabilen birey”, “adet gören birey” ya da “vulvalı birey” gibi tabirler kullanılıyor. Bu cinsiyete beyan yoluyla mensup olmak isteyen erkekler ise gayet rahat. Hem “kadın” sıfatını kullanıyorlar hem de kendi biyolojik niteliklerinden asla ödün vermiyorlar. Yakın zamanlardaki –“beyansız” erkeklerin alınmadığı- 8 Mart eylemlerinde açıldığını sandığımız iki pankartın üzerindeki sloganları buraya aktaralım: “Penisli kadın olur mu dediler; dedim, olabilir”; “sikli bayan var”.

Sizden bu iki sloganın tam zıtlarını düşünmenizi rica ediyoruz. Belki vardır, ama biz bunların örnekleriyle şimdiye kadar hiç karşılaşmadık. Yani beyana dayalı cinsiyet ideolojisinin esas meselesinin, kadın cinsiyetinin sınırlarının olabildiğince genişletilmesi olduğu anlaşılıyor. Ki bunun aynı zamanda kadının ne olduğunun tartışmaya açılması anlamına geleceği de su götürmezdir. Butler’ın şu sorusu tam da buraya denk düşüyor: “kadınlar kategorisini tutarlı ve istikrarlı bir özne olarak inşa etmek, toplumsal cinsiyet ilişkilerini istemeyerek de olsa düzenleyip şekleştirmek anlamına gelmez mi?”²⁷. Bu sorunun ardına düşen Alev Özkazanç ise şöyle diyor:

Gelinen noktada biz, “kadın” kavramını hem kullanıyoruz hem de reddediyoruz, çünkü anladık ki feminizmi mümkün kılan ve canlılık veren trajik koşul tam da budur. **“Kadın” istikrarsız bir kategoridir** ve feminizm en iyi halinde, bu belirsizliği politik olarak yararlı kılma, eşitlik, özgürlük ve adalet adına, bu belirsizliğin içini kısmen de olsa doldurma siyasetinin adıdır.²⁸

Özkazanç aynı yazısında “erkekler var mı?” diye sorarak sanki bu cinsiyeti de

26 Rachel Hall, “Agatha Christie novels reworked to remove potentially offensive language”, *The Guardian*, 26 Mart 2023, <https://tinyurl.com/3t9v6t25>; Zoe Dubno, “Publishers are cynically using ‘sensitivity readers’ to protect their bottom lines”, *The Guardian*, 9 Mart 2023, <https://tinyurl.com/mr2c3rx8>.

27 J. Butler, a.g.e., s. 49.

28 Alev Özkazanç, “Herkes için Feminizm/Herkesle Feminizm”, 14.03.2013, <https://yesilgazete.org/herkes-icin-feminizm-herkesle-feminizm-alev-ozkazanc/> (vurgular sonradan).

sorunsallaştırıyormuş gibi yapıyor, fakat vardığı yer, en nihayetinde, bir “kadınlık testi” oluyor:

Erkekler var mı? Korkarım, erkekler tam da henüz durumun tam farkında olmadıkları ve hâlâ [feminist] harekete katılamadıkları, anti-feminist kaygılarla ve eril cinsiyetçi kimliklerinden sıyrılmadıkları, hâlâ ayrıcalıklarının peşinde oldukları için hâlâ kendilerini “var” ya da “varlık” sanıyorlar. *Erkekler tarihte ve günümüzde pek çok kadının pek çok nedenle yüzleşmek zorunda oldukları bu soruyla “ben kadın mıyım ya da kadınlık nedir” sorusuyla yüzleşemiyorlar.* Nitekim geçenlerde izlediğim erkeklik nedir sorusuna verilen yanıtlardan oluşan video çekiminde genç bir erkek bu sorunun sorulabilmesine bile şaşırmış, “nasıl yani ne demek erkek ne demek” diye tepki göstermişti. Öte yandan bir başka genç erkek dürüstçe bir yanıt vermişti: erkek varla yok arası bir şeydir.

Evet, geçmiş olsun. *Erkeklik artık varla yok arası bir şey*, yani hızla geriliyor, tarihsel bir çöküşün başlangıcında.²⁹

Şu anda bu yazıyı okuyan kadın arkadaşlarımızdan, bize ve hemcinslerimize yer açmak için, şöyle biraz geri çekilmelerini, sağa sola doğru açılmalarını istirham ediyoruz. Hiç kusura bakmasınlar; “ben kadın mıyım ya da kadınlık nedir?” sorularıyla yüzleşip varoluşsal öz farkındalığımızı yükselttiğimizde, cinsiyetinizin hayli geniş bir alanını kaplayacağız. Bu “istikrarsız kategori”yi yani “varla yok arası bir şey”i ele geçirmek için de gözümüzü budaktan asla sakınmayacağız. Kadınlık testi... pardon, su *testisi*, su yolunda kırılır. Şimdiden uyaralım.

Kadın, içine tüm erkeklerin de dâhil edilebileceği kadar içeriği belirsiz/yüzergezer bir kategori. Tamam. Erkekler ise henüz kadın olduğunun farkında olmayan bireyler. Güzel. Ama hocamız diyor ki, bunlar yeterli değil, üstüne bir de “feminist erkeklik için yeni kuramlara ihtiyacımız var”. Neden? “Erkeklerle kendine sevgi ve saygı temelinde inşa edilen, *cinsiyetçilik* ve hükmetmede kök salmayan yeni bir kimlik” inşa etmek için.³⁰ Fakat hem kadın hem de erkek istikrarsız kategoriler yani varla yok arası şeyler ise, açıktır ki, farklı toplumsal roller yüklenmiş iki ayrı cinsiyetten ve birinin diğeri üzerinde hâkimiyet kurduğundan söz edilemez. Bu durumda, cinsiyetçilik/ataerkillik de maddi temele yaslanan bir sosyal ilişki olmaktan çıkacaktır. Yapısöküme uğratılması gereken (görünürde baskıcı olsa da aslında özünde kadınlara biyoloji üzerinden heteronormatif ayrıcalıklar sunan), istisnaları soyutlamanın şiddetine maruz bırakan bir söylemden ibaret hale gelecektir. Daha doğrusu, maddi bir olgu, sözüm ona sorunsallaştırılarak (ontolojiden bağımsız bir

²⁹ A. Özkazanç, a.g.e (vurgu sonradan).

³⁰ Alev Özkazanç, “Herkes için Feminizm/Herkesle Feminizm”, *Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi 8 Mart Etkinlikleri*, 12.03.2013, s. 5, <https://kasaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/34/2013/04/Alev-Ozkazanc-Herkes-Icin-Feminizm-Herkesle-Feminizm1.docx> (vurgu sonradan).

epistemolojik inşayla) teoride reddedilecektir. Butler’ın bir makalesinin hemen başında yer alan, ana savı hem özetleyen hem de kısmen eleştiren (sanırsınız ki, derlemenin editörlerince eklenmiş) kısa notta da dendiği gibi: “eğer toplumsal cinsiyet gerçek değilse, baskıcılığı nasıl olsun?”³¹

Yazının girişinde, Funes’in düşünme faaliyetinin “her şey her şey olabilir” gibi bir noktaya vardığını söylemiştik. İstikrarsızlık/varla yok arasılık vurgusu da en nihayetinde kadınların aleyhine olacak bir biçimde aynı kapıya çıkıyor. Ki kadınlığın –tabiri caizse- her şeyleştirilmesi, yalnızca biyolojik ve toplumsal cinsiyetin reddiyle sınırlı kalmıyor, cinsel yönelimi de kapsıyor. Örneğin, Monique Wittig, “lezbiyenlerin kadınlarla ilişki kurduğunu, seviştiğini ve birlikte yaşadığını söylemek doğru olmayacaktır çünkü ‘kadın’ yalnızca heteroseksüel düşünce ve ekonomi sistemlerinde bir anlama sahiptir. *Lezbiyenler kadın değildir*”³² iddiasını öne sürüyor. Burada, açıkça görüldüğü gibi, lezbiyenlik kendi maddi temelinden yani yazarın, tıpkı Butler ve Özkazanç gibi, yeni bir tanıma/tanımlara ihtiyaç duyduğunu düşündüğü/sorunsallaştırdığı kadınlıktan kopartılıyor ve kapıları, *non-binary*’e nazireyle, kadın olmayanlara da açılıyor. Demek ki, önümüz alabildiğine açık; sınırlımız göğün tavanı. Gelişine vuralım o zaman: “penisli lezbiyen olur mu dediler; dedim, olabilir”; “geyler de aslında lezbiyendir”; “zaten hangimiz lezbiyen değiliz ki?”, “lezbiyenlik insanın kendine yakışanı giymesidir”; “lezbiyenin hası, yarı-akışkan kedi cinsiyetli aseksüel *non-binary*’lerden çıkar”. Gerisini de zahmet olmazsa siz getiriverin.

Bir parantez açıp şunu da ekleyelim: Wittig’in, aynı mantığı takip ederek, “geyler erkek değildir” dememesi için hiçbir neden yok. Tarihsel bir ezilmişliğin ve dolayısıyla da –dünyanın pek çok yerinde hâlâ- mücadelenin konusu olan cinsel yönelimlerin ve (doğrudan bir trans birey tarafından beyana dayalı cinsiyet ideolojisine yöneltilmiş, hemen aşağıdaki itirazda da görüleceği gibi) transseksüelliğin istikrarsızlaştırılmasının, bunların hak arayışlarına/tanınma çabalarına en ufak bir katkısı olmayacaktır. Aksine zarar verecektir.

Parantezi kapatıp yeniden kadın kategorisiyle ilgili tartışmamıza dönersek; bizce, “geçmiş olsun”, “hızla geriliyor” ve “tarihsel bir çöküşün başlangıcında” ve benzeri ifadeler, erkeklerden ziyade beyana dayalı cinsiyet ideolojisinin yoğun tarruzu altındaki kadınların vaziyetini daha iyi tarif ediyor. Böyle düşünen bir tek biz değiliz elbette. Bu kısmı bitirirken, son sözü, ülkemizdeki LGBT mücadelesinin önemli figürlerinden, transseksüel televizyon muhabiri ve gazeteci Michelle

31 Judith Butler, “Doing Justice to Someone: Sex Reassignment and Allegories of Transsexuality”, *The Transgender Studies Reader* içinde, ed. Susan Stryker and Stephen Whittle, New York ve Londra: Routledge, 2006, s. 183. İlgili derleme kitap şuradan okunabilir: <https://tinyurl.com/5n8f9775>.

32 Monique Wittig, “The Straight Mind”, *The Straight Mind and Other Essays* içinde, Boston: Beacon Press, 1992, s. 32 (vurgu sonradan).

Demishevich'e bırakalım:

Kadın kimliğine hepten bir saldırı var. Hayır, böyle olmaz. Kadın bizim üst kimliğimiz. Bunun altında elbette başka kadınlar var: biseksüel kadınlar, lezbiyen kadınlar, heteroseksüel kadınlar, trans kadınlar... Ama bizim üst çatı kimliğimiz kadın ve bunu korumamız gerekiyor. Kadın kimliğine karşı yapılan bütün saldırılara karşı bizler dayanışmayla ve total bir şekilde cevap vermemiz gerekiyor. Şimdi bu trans kadın kimliğini değiştirme, kodlarıyla oynama, *queer* meselesi çıktı. Bir sürü cinsiyet kimlikleri, *gender*lar çıktı. Geçen yıl, İngiltere'deki bir dernek bir yayınında yüz küsur *gender* olduğunu ilan etti. Mümkün değil böyle bir şey. Yüz tane cinsiyet kimliği, cinsel yönelim olamaz.³³

Tonton ile Tantan: Donald Trump Judith Butler'a karşı

-Ey Tantan! Binlerce yıllık bir araştırma ve inceleme neticesinde elde edilen bilgilere fuzuli yere itiraz etmek caiz değildir. Artık şarlatanlık devri sona erdi. Haydi bakalım, Sarı Şeytan Hazretleri'nin huzurunda tüm itirazlarını dile getir.

Tantan cevap verdi:

-Ey Tonton! Ben size her konuda karşı çıkmıyorum. Fakat siz ilerlemeye düşman-sınız. Araştırmıyorsunuz. Bilgilerinizi genişletmiyorsunuz. Örneğin, hâlâ Beyaz İfrit'in yanındaki şeytanların mor olduğunu iddia ediyorsunuz.

-Bize gelen bilgiler böyle.

-Evet, ama bu yanlış. Zira binlerce yıl Beyaz İfrit'in huzurunda bulunan şeytanların rengi aslen mor olsa bile, onun ışığının etkisiyle renklerinin açılıp maviye dönmesi gerekmez mi? Ey Tonton! Birazcık insaf! ol!

-Dediğin doğru olabilir, ancak bu hususta elimizde herhangi bir delil yok.

-Nasıl yok? Bir ateşin karşısına konan katı cisim zamanla yumuşuyor, hatta bazıları eriyor. Öyleyse Mor Şeytanlar'ın da şimdiye kadar mavi olmaları gerekir.

-Dedim ya, olabilir.

-Âlemin üstüne asılan kazandan bize ısı geldiğine mi inanıyorsunuz?

-Bize gök kazanından ısı geldiği, gece ile gündüz sıcaklıklarının farklı olması ve de mevsimlerin durumuyla sabittir.

-Peki, gök kazanının kaç kulpu vardır?

Bu önemli soruya Tonton cevap vermedi. Tantan dedi ki:

-Susuyorsunuz. İşte, ben, sizin bilmediğiniz bu sırrı keşfettim. O kocaman gök kazanının tam yedi yüz altmış sekiz buçuk kulpu vardır.

Artık sabrım tükenmişti. Kendimi tutamadım. Güneşe "Gök Kazanı" adını verip; onu nefesle kaynatmak, ona yedi yüz altmış sekiz buçuk kulp takmak ve bunları ilim saymak gibi saçmalıklara dayanamayıp kahkahayı patlattım.³⁴

33 <https://www.youtube.com/watch?v=2tJ8Doxf5MQ> [38:55 – 39:55].

34 Filibeli Ahmed Hilmi, *A'mak-ı Hayal: Hayalin Derinliklerinde Yolculuk*, çev. Muhammet Çiftçi,

Biz de beyana dayalı cinsiyet ideolojisinin kadın ve erkeğe yedi yüz altmış sekiz buçuk tane ad veren; kadının mor rengini maviye çeviren, yetmez, yine yedi yüz altmış sekiz buçuk tonuna ayıran postmodernizmine yani o sözde keşiflerine, bilimselliğine ve ilericiliğine, tıpkı romanın başkarakteri Raci gibi, kahkahalarla gülüyoruz.

Bu, tabii ki, ulemanın başı, muhafazakâr Tonton'un tarafında durduğumuz anlamına gelmiyor çünkü Raci'nin ziyaret ettiği bu ülkedeki insanların hepsi, kendilerine ister ilerici ister gelenekçi desinler, kördür ve etraflarındaki karanlığın farkında değildirler. Gözlerinin yerinde yalnızca birer soğan vardır.³⁵ Dolayısıyla Tonton'un "binlerce yıllık bir araştırma ve inceleme neticesinde" elde edildiğini öne sürdüğü o bilgiler bu niteliği haiz değildir. Verili düzenin devamlılığına hizmet eden ideolojik araçlardır yalnızca. Fakat bu ideolojik araçlara başvurması, bir taraftan da, Tonton'un, maddi zeminle bağını toptan koparmadığı anlamına gelir. Oraya müdahale etme kaygısı taşıdığına, orayı bir mücadele alanı olarak gördüğüne işaret eder. Ayrıca, Tantan "âlemin üstüne asılan kazandan bize ısı geldiğine *inanıyorsunuz?*" diye sorup kafayı gök kazanının araştırma ve inceleme yoluyla katiyen bilinemecek kulp sayısına takarken, Tonton, "bize gök kazanından ısı geldiği, gece ile gündüz sıcaklıklarının farklı olması ve de mevsimlerin durumuyla *sabittir*" gibi, son derece makul bir cevap verebiliyor.

İngiliz Marksist Terry Eagleton, postmodernizm eleştirisi *Kuramdan Sonra* kitabında, "kültür kuramı okuyan öğrenciler arasında, beden çok moda bir konu başlığına dönüştü; ama üzerinde fikir üretilen genellikle erotik beden oluyor, açlık çeken beden değil" diyor.³⁶ Günümüzde Tantanlar ilkiyle meşgulken, aslında Sarı Şeytan Hazretleri sıfatını daha çok hak eden faşist Tonton Donald Trump ikincisini siyasetinin merkezine oturtuyor. "Müesses nizamı yıkacağım" ya da göçmen düşmanlığıyla el ele giden "doyacaksınız" vaatleri, rekabetin iyice kızıştığı dünya ekonomisi bağlamında, elbette ki, ABD kapitalizminin "milli" çıkarlarını korumaktan, işçi sınıfını kimliklere bölmekten ve ona hedef saptırmaktan başka bir anlama gelmiyor. Fakat açlık çeken bedenle bağını kesmiş Tantanlar "kadın ve erkek cinsiyetlerine ancak *inanabilirsiniz*" derken, Trump, tıpkı Tonton'un ısı, gece-gündüz sıcaklıkları ve mevsimleri birbirleriyle ilişkilendirdiği cevabında olduğu gibi, sırtını bilime yaslayıp "açlık çeken bedenlerin kadın ve erkek olduğu *sabittir*" diyerek maddi bir zemin üzerinden kitlelerden oy alabiliyor/rıza devşirebiliyor.

Trump yakın zamanda bir kararname imzaladı: "Kadınları beyana dayalı cinsiyet ideolojisi radikalliğinden korumak ve federal hükümette biyolojik gerçekliği

İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2017, s. 73-74.

35 F. A. Hilmi, a.g.e, s. 75 (dipnot 22). Kitabın dipnotları Ali Yıldız tarafından yayına hazırlanmıştır.

36 Terry Eagleton, *Kuramdan Sonra*, çev. Uygur Abacı, İstanbul: Literatür Yayınları, 2004, s. 3.

tekrar hâkim kılmak”. Başlıktan da anlaşıldığı gibi, ABD resmi olarak artık yalnızca iki biyolojik cinsiyeti tanıyacak. Örneğin, devlet kurumları belgelerinde **gender** değil, **sex** ifadesini kullanacak; mahrem alanlar da yine ikincisine göre yeniden düzenlenecek.³⁷ Bizce, bu kararname, ataerkil düzenin belirlediği toplumsal cinsiyet rollerini (ileride eşcinseller ve transseksüeller üzerindeki baskıyı da arttırarak) daha da tahkim etme hedeflerini, bilimsel bir gerçeğin arkasına saklanan ve böylece ayaklarını sağlam zeminden ayırmayan gerici Tonton’ların, iki ayağı da yerden kesilmiş, gökyüzünde İkarus misali uçan “ilerici” Tantan’lara karşı bir zaferidir.³⁸ İkarus’un akıbetini biliyoruz; güneşe fazla yaklaşıncı balmumu kanatları erir ve denize kafa üstü çakılır. Yani, dememiz o ki, nasıl göçmen düşmanlığının panzehiri çok költürcülük değilse, ataerkilliği yıkmamanın yolu da çok hatta çok-çok cinsiyetçiliği savunmak ve böylece kadın kategorisini istikrarsızlaştırmak değildir. Hem emek hem de toplumsal cinsiyet mücadelesinin ayakları da sağlam ve ortak bir zemine basmalıdır.

Aşırı bir yorum mu olur, emin değiliz, fakat ABD’li sosyalistlerin en azından bir kısmı İkarusluktan vazgeçecekmiş gibi görünmüyor. Amerika Demokratik Sosyalistleri’nin bir kongresinde, bir kişi açık mikrofonun başına gelerek salondakilerden gürültüyü azaltmalarını rica ediyor ve sözlerini “thank you, guys” yani “teşekkürler, çocuklar/arkadaşlar” diye bitiriyor. “Guy” gündelik dilde her iki cinsiyet için de kullanılabilir. Ama New York çocuğu bu numaraları yer mi be! Kaçın kurasıdır o! Kelimenin orijinal anlamıyla erkekleri kast ettiğini bilen bir külyutmaz yerinden hışımla fırlayıp mikrofonun dibinde bitiveriyor ve yoldaşını sert bir dille uyarıyor: “lütfen herkese seslenirken cinsiyetçi (**gendered**) bir dil kullanmayın!”. Söz alanların, adlarının hemen ardından cinsiyet zamirlerini (**gender pronouns**) söylemesi ve benzeri başka pek çok “duyarlılık” örneğinin sergilendiği bu kongrenin tamamının kaydını bulamadık. Ancak izleyebildiğimiz kısımlardaki vaziyet, bizde, bu “duyarlılık”larla uğraşmaktan esas meseleleri tartışmaya bir türlü geçememişler izlenimini bıraktı.

ABD’den Türkiye’ye gelelim ve erotizmle hiç işi olmasa da açlık çeken bedenlere de mesafeli duran bir örnek daha verelim. Samsun Halkevi’nden genç devrimci arkadaşlarımız şöyle demişler: “Küçük değişikliklerle hayatımızdan sömürüyü çıkarmamız mümkün. Bunu neden anlatmaktan imtina edelim. Kuru fasulye, pilav ve mercimek çorbası ile bitkisel beslenmek mümkünken; deri ürün almadan, hayvanların tenini üzerimizde taşımadan da yaşayabilecekken neden aksini

37 Kararname şuradan okunabilir: <https://tinyurl.com/5xnz6rzv>.

38 Hüda-Par’ın, bilimi/doğayı değil, dini/yaradılışı referans alan bir biyolojik cinsiyet vurgusu taşıyan, LGBT karşıtı kanun teklifi de yine aynı hedefe yöneliktir. Kanun teklifinin ayrıntıları için bkz. Oğulcan Özgenç, “Hüda-Par, LGBTİ+ karşıtı kanun teklifini meclise sundu”, *Kaos GL*, 18.04.2025, <https://kaosgl.org/haber/huda-par-lgbti-karsiti-kanun-teklifini-meclis-e-sundu>.

önerelim?”³⁹ Geniş kesimlerin enflasyon nedeniyle et ürünlerine zor ulaştığı ve tam da burada sözü edilen ve muadili gıdalara mahkûm edildiği bir ortamda, arasak aydın, gazeteci, sanatçı, siyasetçi ve akademisyenlerce dile getirilmiş başka emsallerini de bol bol bulabileceğimiz bu tür öneriler, halk üzerinde yalnızca yabancılaştırıcı ve yüzünüze bitkisel hayata girmiş gibi donuk bir ifadeyle bakmalarına neden olacak bir etki bırakabilir.

Velhasıl, toplumu farkı kimliklere ayırarak yönetmeye çalışanları, onlardan daha fazla kimlik üreterek yenmeye niyetlenmek, kendi ayağına kurşun sıkmaktan farksızdır. Bu nedenle, hayat tarzları ve cinsel eğilimleri dolayısıyla ezilenleri Tontunculığa karşı savunurken, postmodernist/idealist Tantan(acı)ları değil, Tuntunculuğu yani Marksizmi kılavuz edinmeliyiz, diyoruz.

39 “Samsun Halkevi Örneği: Neden vegan olmalıyız?”, *Sendika.org*, 20.10.2020, <https://sendika.org/2020/10/samsun-halkevi-ornegi-neden-vegan-olmalimiz-599128>.